

Вступ до університетських студій

Конспект

Тенденції розвитку освітніх процесів з історії людства

1) Розвиток освіти в доісторичну добу

В доісторичну добу освіта була нерозривно пов'язана з вихованням та виконувала 3 основні мети:

- передати практично-виробничі знання;
- культурна функція (звичаї, обряди);
- соціальна функція (правила поведінки).

Знання передавалися у вигляді досвіду, традицій та звичаїв від старшого покоління молодшому.

Головним завданням освіти було забезпечити людині виживання.

Способи передачі знань:

- 1) усний (жестами, звуками, пізніше - мовою);
- 2) практичний (показували, як полювати тощо).

Типи знань:

- 1) практично-виробничі знання (вміння полювати, розводити вогнище, робити одяг);
- 2) морально-етичні знання (закони, правила поведінки, звичаї).

Особливості освіти в доісторичну добу: будь-які новації тяжко сприймалися, адже могли загрожувати життю племені/общини; безумовний авторитет старшин.

2) Розвиток освіти на Стародавньому Сході

ІІІ-ІV тис. до н. е. виникли перші великі цивілізації на Сході (Єгипет, Месопотамія, Індія, Китай). Основою їхнього господарства було зрошувальне землеробство.

Держави були переважно деспотичними, тому влада повністю контролювала поливи, будівництва дамб.

Першим важливим для освіти винаходом цивілізацій Давнього Сходу була писемність. Її появу можна пов'язати із тим, що необхідно було зберігати та

передавати великі об'єми інформації (наприклад, куди й скільки треба працівників та інструменту для будівництва та обслуговування зрошувальних каналів).

У зв'язку з розвитком писемності у суспільстві з'являється новий прошарок - переписувачі. Їх, так само як і різних чиновників для контролю зборів податків, треба було багато. Тому і з'являються перші школи для чиновників та ченців.

Риси системи освіти на Стародавньому Сході:

- елітарність. Освіта була платна, коштувала доволі дорого, тому і була доступна лише заможним громадянам;
- релігійність. Все життя людей було пов'язано із звичаями та обрядами, саме тому система освіти була консервативною та негнучкою;
- утаємниченість знань. Кожен храм мав свої знання, які зберігалися в секреті та були недоступні широким верствам населення.

99% населення залишалось неписемним. Причини цього такі:

- 1) соціально-економічна - селянам, які працювали на землі, освіта була непотрібна + прогодувати багато учеників та вчителів було складно через низький рівень технологій господарства;
- 2) політична - деспотична влада вважала, що освіта треба тільки вищим верствам населення, також це допомагало втримувати контроль та уникати бунтів;
- 3) технологічна - система письма була надзвичайно складною, а для вивчення тисяч ієрогліфів треба роки.

Освіту при храмах отримували хлопчики із заможних сімей. Іноді навчатися могли й дівчата, але можливість для цього мали лише досить знатні сім'ї, адже доводилося наймати приватних вчителів.

Система освіти Стародавнього Сходу працювала за двома основними методами: покарання та зубріння (учні просто переписували релігійні тексти без будь-яких пояснень викладачів). Поділу на окремі предмети не було, вивчали граматику, лічбу, літературу та історію як один предмет.

Освіта в Стародавньому Єгипті

Перші школи в Єгипті з'являються в III тис. до н. е. Вони були платні, працювали при храмах. Навчали там в основному чиновників, тому давали їм прикладні знання (письмо, читання, початки геометрії, лічба, керування колісницею, воєнна справа, архітектура, медицина, астрономія).

Освіту отримували юнаки протягом 10 і більше років. У молодших «класах» писали на вапняних табличках, а у старших - на папірусі. Ученики виховувалися універсальними чиновниками, що вміли збирати податки, підрахувати матеріали, знали на воєнній справі. Після навчання юнаки отримували «звання» писця, що держить дощечку.

В Стародавньому Єгипті була також вища школа (релігія, медицина, астрономія), але навчалися в ній дуже здібні та знатні люди.

Освіта в Месопотамії

Школи в Месопотамії називалися «дома табличок». Вони були світськими, надавали освіту «універсальних чиновників». Навчалися там лише хлопчики віком 5-7 років і аж до 20-25. Вчилися групами по 20-30 осіб, писали на глиняних табличках очеретяною паличкою.

У Вавилоні, Урі, Ніпурі існували вищі школи для духовної еліти (жерців).

Освіта на Індостані

На Індостані існували буддистські школи. У Наланді в V-XII ст. н. е. існував університет, в якому навчалися приблизно 8 тисяч студентів та працювали 1,5 тисячі викладачів. Навчатися там можна було після складання вступних іспитів, доступ до цього мали представники вищих каст. Там вивчали санскрит, математику, історію, літературу.

Освіта в Стародавньому Китаї

В Стародавньому Китаї панував культ освіти, вчитель вважався другим батьком. Були дуже затребувані чиновники, адже через ірригаційну систему та податки було багато бюрократії.

Перші школи виникають у III тис. до н. е. Освіта була безстановою, проте платною (формально можна вважати, що елітарна). У школах навчали письма (більше 7 тис. ієрогліфів), арифметики, музики, етики, верхової їзди, стрільби з лука. Писали на лакованих табличках. Згодом чиновник Цай Лунь винайшов папір.

Конфуцій навчав 3 тисячі учнів та набирав їх за 3 чинниками: платоспроможність, працелюбність та здібність.

165 р. до н. е. - перші згадки про державні іспити.

I-II ст. до н. е. - імператор У-ді відкриває вищу імператорську школу Тайсюе. Вона ґрунтувалася на конфуціанських засадах, там навчалася 30 тисяч студентів.

650 р. до н. е. - офіційно впроваджено розгалужену систему державних іспитів. Вона мала 3 ступені: 1) повітовий; 2) провінційний; 3) столичний (ступінь тіньши).

3) Розвиток освіти у Стародавній Греції та Римі

Риси освіти у Стародавній Греції та Римі:

- освіта була широкодоступна для вільних громадян (платна, але помірно).

Причини цього були такі:

- 1) соціально-економічна. Вільні громадяни вели власне самостійне господарство, разом із іншими вони складали поліс. У полісі велася торгівля, розвивалося ремесло, було самоврядування. Для здійснення всіх обрахунків, проведення виборів в управління треба була освіта;
- 2) технічна. Греки мали фонетичну абетку, яку було достатньо легко вивчити.

- релігія мала значно менший вплив на життя людини, ніж на Сході, тому інновації легше сприймалися. Відповідно, прискорювався й розвиток освіти;
- відкритість знань забезпечила їх швидке та вільне розповсюдження;
- вивчалися та цінувалися риторика та право (для самоврядування);
- панував культ гармонійно розвиненої людини (інтелектуально, духовно та фізично);

Освіта у Греції

Освіта у Греції була двох типів:

1) Спартанська система освіти.

Така система освіти була поширена лише у Спарті. Навчання було воєнізоване. Інтелектуальних знань давали мінімум - вчили читати, писати, а також співу й музики для підтримки військового духу.

Навчання починалось з 7 років у загонах, де проводили тренування. Вчили красти, битися, говорити коротко і лаконічно. З 12 років починався воєнний вишкіл, навчання з хорового співу та музики, починали вчити поводитися зі зброєю. З 18-20 років створювали комуну (воєнний загін із господарською землею).

Тренувалися також і дівчата для підтримання здорового тіла, хоча без меча та кулачного бою.

2) Афінська система освіти.

Ця система діяла на території всієї Греції. Її метою було виховання активних, патріотичних громадян. Дівчата отримували базову освіту вдома, а дуже невелика кількість - вищу освіту (також приватно).

Хлопчики ходили в школу із 7 років. Там вони вчилися писати на воскових табличках, вчили музику, поезію, абаку (лічба). З 12 років вводили фізичний гарт. Для афінської системи освіти був притаманний принцип агоністики - змагання між учениками. У 18-29 років юнаки проходили воєнний вишкіл. Знатні особи могли отримати вищу освіту у 16-18 років.

390 р. до н. е. - Ісократ відкрив Вищу школу риторики.

380 р. до н. е. - Платон відкрив Академію.

335 р. до н. е. - Арістотель відкрив Перипотетику.

Освіта в Римі

Дуже цінувалась освіта в армії - вже у II тис. до н. е. для того, щоб потрапити у табір, треба було написати код-слово.

Всі школи в Стародавньому Рим були приватними й поділялися на три рівні:

1) Тривіальні школи. Вони були доступними для всіх, там навчалися дівчатка та хлопчики 7-12 років.

2) Далі навчання було для хлопчиків 12-16 років (дівчата могли отримувати освіту вдома). Тут вивчалася граматика.

3) З 16 років юнаки могли відвідувати вищу школу, але вона була дуже дорогою. Такі школи були: при грецьких центрах; у Ритора (вивчали основи юриспруденції, дебати, промови, писати твори, танцювати й співати).

III ст. до н. е. Марон встановив освітній канон - граматика, риторика, арифметика, діалог, геометрія, астрономія, медицина.

Книги були у вигляді довгих сувоїв та зберігалися у бібліотеках. Найбільші з них - Пергамська та Олександрійська.

4) Розвиток освіти в Середньовіччя

Схід

Переважа у розвитку в цей час належить Сходу. Саме там здійснювалося багато важливих відкриттів.

732 р. - університет аз-Зайтуна в Тунісі (Пн. Африка).

859 р. - університет Аль-Карауїн (Марокко).

X ст. - університет аль-Азгар (Каїр) - державний навчальний заклад.

Православний світ

425 р. - Магнарська школа (Пандідактеріон, Константинополь) - перший вищий навчальний заклад в православній традиції. Готували чиновників, дипломатів, воєначальників. Дороге навчання.

XI ст. - Патріарша академія (Константинополь) - вища школа теології.

Європа

Всі знання в Європі зберігалися при церквах. Для навчання юнаків здавали в монастир (вивчали богослов'я, філософію, грамоту, логіку, арифметику).

Міжнародною мовою в той час була латина. Знать стає освіченою лише в XI-XII ст.

Причини масової неграмотності у Європі: 1) загальний занепад; 2) книги писалися від руки, тому були дуже дорогі; 3) натуральна економіка (селянам не потрібна була освіта).

Наука виникає саме при церквах, у яких були на це ресурси у зв'язку з привілеями. Основою світогляду була ідея висхідного прогресу, ідея рівності всіх людей перед Богом, ідея благосності праці.

1088 р. - Болонський університет (Італія, приватний). Виникла болонська традиція: університет створювався «знизу».

1096 р. - Оксфордський університет (Велика Британія, приватний).

Навчалися в університетах юнаки зі знатних сімей віком 14-15 років; тривалість навчання - 6-12 років. Спочатку університети були пересувними, не мали власних приміщень. Пізніше вже вони перетворюються на стаціонарні класичні університети із 4 факультетів: базовий або мистецький (тривіум: граматики, логіки, риторика; квадріум: геометрія, музика, астрономія, арифметика); факультет права; факультет медицини; факультет теології (після базового).

Форми викладання: лекції, диспути між студентами, практичні заняття (для медиків)

Університетам надавались привілеї: академічна свобода - викладачі та студенти не підпорядковувалися місцевому суду, а мали свій; академічний простір - могли вільно пересуватися Європою; економічні привілеї.

1378 р. - 28 повноцінних університетів у Європі.

XI-XII ст. - виникає схоластика, поєднання релігії та раціоналізму.

5) Розвиток освіти в Новий час

Захід починає випереджати Східний регіон. Починається бурхливий розвиток освіти, виникає наука окремо від церкви.

Причини розвитку освіти:

- 1) Великі географічні відкриття;
- 2) розвиток капіталізму;
- 3) конкуренція;
- 4) створення великих монархій;
- 5) Ренесанс;
- 6) протестантизм -> виникає Орден єзуїтів (хороші навчальні заклади);
- 7) початок книгодрукування (Йоганн Гутенберг) -> книги стають зрозумілі за шрифтом та доступні всім;

8) вчені-просвітники розповсюджували ідею, що освіта зупинить всі війни, голод і тд.

Всі важливі відкриття належали науковцям, а церква була осередком консерватизму. Тому її авторитет почав поступово падати.

У XIX столітті починають розвиватися ідеї гуманізму, і тортури зникають із судової практики розвинених країн.

6) Розвиток освіти в Новітню добу

Наприкінці XIX - на початку XX ст. освіта поступово стає масовою, загальною та обов'язковою.

Індустріальна система освіти (кінець XIX - кінець XX ст.)

Чинники появи:

- воєнний (з'являється нова зброя -> професійна наймана призовна армія (розвиток початкової освіти);
- економічно-соціальний (промисловий переворот -> багатство забезпечує не земля, а фабрики);
- буржуазна революція (промисловці стають провідною верствою населення, йдуть в органи влади -> розвивається популярність освіти);
- культурно-освітній (освіта необхідна людині).

Риси:

- масовість (всі держави вводили обов'язкову початкову освіту);
- стандартизація (всі державні школи мали однакові методики викладання, підручники;
- ідеологізація (все в інтересах держави);
- освіта включала в себе виховання (суворі оцінки за поведінку);
- високі вимоги в дисципліні (єдина форма, чергування, повага до викладачів);
- моральні та фізичні покарання;
- університетський тип викладання (від простого до складного).

Мета:

- засвоєння певного об'єму знань та навичок;
- виховання «середнього учня» (вбивали індивідуальне мислення);
- забезпечення потреб індустріальної економіки.

Наприкінці XX ст. суспільство переходить у пост-індустріальне, тому освіта починає поступово змінюватися.

Чому освіта повільно змінюється?

1) Інерційна - її важко змінювати; 2) у більшості держав багато бюрократії; 3) делікатна сфера, пов'язана з дітьми.

7) Розвиток освіти наприкінці XX - на початку XXI ст.

Тенденції сучасної освіти:

- різноманітність навчальних закладів, підручників, програм, причини: 1) складна та гнучка економіка; 2) вищий рівень життя, багатше суспільство; 3) люди мають більше прав та свобод;
- універсалізація систем освіти (методи різних країн зближуються);
- аспект виховання виходить на другий план;
- порівняно менше дисципліни;
- відсутність покарань;
- вільність поглядів учнів - менше ідеологізації;
- з'явилося дистанційне навчання, самостійне навчання (відкритість інформації);
- освітяни мають вузьку спеціалізацію (більше інформації, швидкі зміни);
- нові способи отримання інформації;
- фрагментація та калейдоскопічність подачі знань (потрошки всього, але не глибокі знання);
- учні та викладачі мають володіти новітніми інструментами отримання інформації.

Змінюється мета освіти: розвиток аналітичних здібностей, вміння швидко шукати інформацію, прищеплення творчого підходу.

Навички та вміння, які відходять в минуле:

- 1) каліграфічність письма та взагалі вміння писати;
- 2) уміння рахувати в умі або на папері;
- 3) читання (частка навчання через читання зменшується).

8) Розвиток освіти на українських землях

У XVI ст. на території України з'являються вищі навчальні заклади.

1576 р. - князь Константин Острозький заснував Острозьку академію. Там було 4 факультети. Навчання велося трьома мовами: грецькою, латинською та церковнослов'янською. Викладали Герасим Смортрицький, Дем'ян Наливайко, Мелетій Смортрицький, Іван Княгинський. Острозька академія була кузницею української еліти, один з випускників - Петро Конашевич-Сагайдачний.

Причини заснування Острозької академії: ніде було навчати українську еліту; бажання зберегти права православної еліти.

1632 р. - митрополит Петро Могила засновує Київську братську школу. У 1701 р. За ініціативи Івана Мазепи їй було надано статус академії.

У 1760 р. до відкриття був повністю підготований Батуринський університет, але самого відкриття не відбулося через прихід до влади Катерина II.

Вересень 1820 р. - відкриття Ніжинської академії вищих наук.

Класичні університети

У 1661 р. австрійською владою відкрито Львівський університет (найстаріший університет України).

1805 р. - відкриття Харківського університету (перший на Наддніпрянщині).

1834 р. - відкриття Київського університету Св. Володимира, перший ректор - Михайло Максимович.

1865 р. - Новоросійський університет в Одесі.

1875 р. - Чернівецький університет.

Російська імперська влада дозволяла відкривати університети на українських землях для полегшення адміністрування на них.

9) Історія КНУ ім. Тараса Шевченка

Причини заснування Київського університету: внутрішньополітична боротьба проти пропольської київської інтелігенції.

Під час революції 1917-1920 рр. Університет продовжував працювати, але мав статус російського. З 1919 р. діє комісара освіти.

З 1920 р. починається скасування університетів більшовиками.

Восени 1933 р. Більшовицька влада відновлює університети, адже для адміністрування необхідні кваліфіковані чиновники.

У 1938 р. в університеті створено 9 факультетів.

У березні 1939 р. на честь 125-річчя з дня народження Тараса Шевченка університет було перейменовано на його ім'я.

У 1940 р. зведено новий корпус.

Під час Другої світової війни університет евакуювали на територію Казахстану. В кінці 40-х років він відновив свою роботу.

В 90-х роках університет визначив три основні напрямки розвитку:

- 1) позбавлення від радянської спадщини;
- 2) українізація університету;
- 3) європеїзація та інтегрування в європейську освіту.

1994 р. указом президента Університет набув статус національного. У 2008 р. Університет отримав статус самоврядного навчального закладу.

1842 р. зведено Червоний корпус. У 1945 р. створено університетську обсерваторію.

10) Особливості та відмінні риси англо-американської, континентально-європейської та східно-азійської сучасних систем освіти

Загальні риси:

- 1) середня освіта тривалістю 12-13 років;
- 2) безкоштовна та доступна всім дітям;
- 3) поділ на 3 ступені: початкова (1-5 класи), середня (6-9 класи) та старша школа (10-12 класи). Старші класи профілізовані;
- 4) у школу йдуть в 5-6 років;
- 5) в кожній країні є приватний та державний сектор освіти, з другим переважаючим.

Яким країнам притаманні системи освіти:

Англо-американська: Велика Британія, Ірландія, США, Нова Зеландія, Австралія.

Континентально-європейська: Франція, Німеччина, Іспанія, Італія, Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина.

Східно-азіатська: Японія, Південна Корея, Китай, Сінгапур.

Схожі риси англо-американської та континентально-європейської систем освіти:

- 1) демократичний формат (відсутність форми, немає домашнього завдання в перших класах);
- 2) чіткий розділ на молодшу, середню та старшу школи;

- 3) тестова форма оцінювання знань;
- 4) демократичний тип спілкування між учнем та викладачем;
- 5) індивідуальний підхід;
- 6) змішане навчання (хлопці і дівчата разом).

Відмінності англо-американської та континентально-європейської систем освіти:

- 1) стандартизація (англо-американській системі притаманна ширша самостійність у школах (програми, підручники і тд), а в Європі стандартизації більше);
- 2) система оцінювання (англо-американська - літеральна, європейська - числова);
- 3) система вищої освіти (англо-американська платна, європейська - переважно безкоштовна);

Німецька система освіти:

У початковій школі визначаються здібності учня та його подальше навчання. Після неї учень може потрапити у: 1) основна школа (гауб шулі) -> спеціаліст середнього рівня; 2) реальна школа (реал шулі) -> технікум; 3) найкращий варіант - гімназія -> університет.

Британська система освіти

Навчання починається з 5 років, у 12 учні вже мають 9-10 дисциплін. Після середньої школи за вибором учня можна закінчити навчання або піти у старшу школу (2 роки), а потім в університет.

Риси східно-азійської системи навчання:

- 1) дуже високе навантаження на учнів, менше канікул та вихідних;
- 2) висока дисципліна навчання (форма, розпорядок дня, прибирання класів);
- 3) колективізм ;
- 4) платна вища освіта (високий конкурс на вступ).

11) Розвиток вищої освіти і болонський процес

Унітарна вища система освіти - коли панують університети (Італія, Іспанія, Швеція, Фінляндія, Чехія, Болгарія, Румунія).

Бінарна система вищої освіти - опирається на університети та окремий сектор неуніверситетської вищої освіти (Бельгія, Велика Британія, Франція, Німеччина, Ірландія).

Болонський процес - інтеграція в єдину європейську систему освіти.

Принципи болонського процесу:

- 1) Університет має систем
- 2) Свобода дослідницької і викладацької діяльності.
- 3) Університет - традиції європейського гуманізму.

Лісабонська конвенція (1997 р.) - взаємовизнання кваліфікації викладачів вищої освіти.

Сорбонська декларація (1998 р.) - узгодження структури вищої освіти Європи.

Велика Хартія університетів (1988 р.)

Етапи Болонського процесу:

- 1) Болонська декларація (1999 р.) - побудова загальноєвропейського простору вищої освіти.
- 2) Празький комунікем (2001 р.) - визнання Болонської декларації.
- 3) Берлінський комунікем (2003 р.) - поширення на докторські ступені.
- 4) Бергенський саміт (2005 р.) - поєднання 5 країн (і Україна, яка подавала заявку 2003 р.).
- 5) Лондон (2007 р.)
- 6) Будапешт (2010 р.)
- 7) Бухарест (2012 р.)

12) Розвиток процесів глобалізації в світі

Глобалізація - загальноцивілізаційний процес, котрий виявляється в розвитку інтеграції, зміцнення взаємозв'язків, зростання взаємозалежності країн та народів, а також розповсюдження по всій планеті єдиних технологій та культур.

Інтеграція в греко-римський світ

- 1 етап поглинання - військове завоювання.
- 2 етап - утвердження завойованих територій, побудова інфраструктури.

Напрямки греко-римської глобалізації: мова, писемність, римські закони, урбанізація. Заснована на військових підвалинах.

Інтеграція в мусульманський світ: Глобалізація відбувалась за допомогою віри та воєнної сили.

XV-XIX століття - європейці колонізують світ. Інтеграція відбувається за рахунок колоніального завоювання, колоніальної торгівлі, розповсюдження християнської віри. Глобалізації не вийшло.

Ліберально-демократичний проєкт - найуспішніший проєкт глобалізації.

Ґрунтується на економіці та демократичних цінностях.

Економічні особливості: головна універсальна валюта - долар, демократичність у приватній власності.

Культурні особливості глобалізації: зростаюча вестернізації, розвиток універсальної мови - англійської.

Від глобалізації найбільше виграють найбільш розвинуті країни та ТНК.

Каталізатори глобалізації: розвиток світової економіки, розвиток НТ процесу, ТНК.

Невід'ємною частиною глобалізації є впровадження мультикультуралізму, толерантності, політкоректності.

Позитивні риси глобалізації: ефективний та швидкий розвиток економіки; інтенсивний обмін знаннями та культурою -> розвиток науки та культури; долучення до гуманітарних міжнародних цінностей; зменшення можливості початку ядерної війни.

Негативні : ослаблені національних держав; перенесення виробництв у треті країни; взаємозалежність країн у періоди кризи; розмивання та занепад національних культур; наплив іноземних мігрантів.

Реакції на глобалізацію: 1) рух антиглобалістів (Мексика, 1996); 2) поширення терористичних актів; 3) регіоналізація країни (об'єднання країн зі схожими культурами навколо одного свого лідера)

13) Наукові школи та товариства Київського університету

У зв'язку із складною політичною ситуацією до середини XIX століття Київський університет був значно обмежений у правах у порівнянні з іншими університетами. Знамениті вчені, які працювали при університеті: Володимир Іконніков... Школу при університеті представляли Дашкевич, Запольський, Котляревський, Міщенко, Кулаковський, Лучицький, Карльє.

1944 - Кафедра археології та музеєзнавства, Культура та духовність стародавнього періоду.

1990 - Центр підводної археології.

1992 - Науково-етнологічна школа, заснована Валентиною Борисенко.

Історичне товариство імені сестро Літописця - найстаріше серед товариств, існувало до 1931 р. Діяли: Тулов, Котляревський, Антонович, Лазаревський, Куляковський.

Антропологічне товариство (діяло неофіційно) - ініціатор Антонович.чи